

Wethouders in de frontlijn

Citation for published version (APA):

Marijnissen, D., & Kolthoff, E. (2018). Wethouders in de frontlijn: een studie naar de perceptie van en de omgang met persoonlijke bedreigingen. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 17(3), 35 - 62.
<https://doi.org/10.5553/TvV/187279482018017003003>

DOI:

[10.5553/TvV/187279482018017003003](https://doi.org/10.5553/TvV/187279482018017003003)

Document status and date:

Published: 01/12/2018

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 22 Jun. 2024

Open Universiteit
www.ou.nl

Wethouders in de frontlijn: een studie naar de perceptie van en de omgang met persoonlijke bedreigingen

Diana Marijnissen & Emile Kolthoff

In deze bijdrage wordt verslag gedaan van een Q-studie, aangevuld met semi-structureerde interviews naar de perceptie, houding en gedragsintentie van wethouders die zich op zeker moment bedreigd hebben gevoeld. Het betreft een deelonderzoek van een meer omvangrijker studie, waarvan de hoofdvraag luidt: 'Hoe percipiëren wethouders bedreigingen en wat is de invloed van bedreigingen op het proces en de uitkomst van besluitvorming?' Het betreft (voor zover bekend) de eerste exploratieve studie op dit terrein. Via de Q-methodologie zijn drie houdingen ten aanzien van bedreigingen aangetroffen: 'strijdlustig en daadkrachtig', 'kwetsbaar en bedachtzaam' en 'nuchter en aanvaardend'. De interviews laten zien dat het veelal gaat om instrumentele bedreigingen die bewust worden ingezet om de besluitvorming te beïnvloeden, die meestal in de privésfeer plaatsvinden en variëren van scheldkanonnades tot fysiek geweld. De meeste bedreigingen komen van eenlingen, maar sommige ook van groepen, in enkele gevallen is er een relatie met criminelen. De gevolgen in de privésfeer zijn ingrijpend voor de respondenten, er zijn aanwijzingen voor invloed op het publieke functioneren (van verharding tot grote voorzichtigheid). In de door de respondenten beschreven casussen is de melding-/aangiftebereidheid hoog en blijkt dat ophef in de media het gezag van de functionaris kan aantasten.

1 Inleiding

In de huidige netwerksamenleving is de overheid aangewezen op samenwerking met anderen (overheden, organisaties en burgers) om resultaten te behalen. Tegelijkertijd lijkt de relatie met deze partijen steeds meer gekenmerkt door polarisatie en wantrouwen. Dit roept vragen op over de consequenties van de communicatie en interactie tussen de (lokale) overheid en de samenleving inclusief de zogenoemde 'donkere kant' van deze communicatie en interactie, zoals agressie en geweld. Vragen als: met wat voor bedreigingen krijgen lokale politici te maken en hoe gaan ze hiermee om? Leiden bedreigingen tot ongewenste beïnvloeding van het beleids- en besluitvormingsproces? Nationale en internationale onderzoeken tonen de relevantie van het onderwerp. Internationaal onderzoek in Canada, Groot-Brittannië, Australië, Zweden en Nieuw-Zeeland toont aan dat tussen de 30 en 93% van de politici ooit is bedreigd (Adams et al., 2009; Hoffmann et al., 2013; James et al., 2013; Pathé et al., 2014; Every-Palmer, Barry-Walsh en Pathé, 2015). In eigen land laat een recent onderzoek zien dat een kwart van de burgemeesters wordt bedreigd door criminelen (Winter, Woestenburg, Struiksma,

Akerboom en Boxum, 2017). De Monitor Agressie en Geweld 2018 (Bouwmeester en Löb, 2018) toont een lichte stijging van het slachtofferschap van agressie en geweld onder politici en bestuurders: van 27% in 2016 tot 29% in 2018. Burgemeesters en wethouders (resp. 43% en 40%) hebben meer te maken met agressie en geweld dan raadsleden (28%). Deze bijdrage heeft tot doel enig inzicht te bieden in hoe wethouders bedreigingen tegen hen percipiëren. De inzichten die hier worden gepresenteerd, maken deel uit van een groter verkennend onderzoek naar de invloed van bedreigingen tegen wethouders op het proces en de uitkomst van bestuurlijke besluitvorming en de rol van copingmechanismen daarbij. In dit brede onderzoek wordt via diverse methoden (Q-methodologie, interviews en casestudies) inzicht verworven in de aard van de bedreigingen, de wijze waarop (lokale) politici omgaan met bedreigingen en de effecten van bedreigingen op zowel de privésituatie van de politicus als diens taakuitoefening. Het betreft (voor zover bekend) de eerste exploratieve studie op dit terrein. In deze bijdrage wordt verslag gedaan van de Q-studie en de interviews om de vraag te beantwoorden hoe wethouders bedreigingen beleven. Het hier gepresenteerde deelonderzoek wordt aangevuld met casestudies in een aantal gemeenten om de invloed van de bedreigingen op het proces en de uitkomst van besluitvorming verder te onderzoeken. Over de casestudies zal later apart worden gerapporteerd.

De studie is gericht op wethouders die zich gedurende hun carrière op enig moment bedreigd hebben gevoeld. De term bedreiging wordt in deze studie gedefinieerd als: 'alle acties die als zodanig door de betrokkenen worden ervaren' (Bovenkerk, 2005: 19). Dit betreft dus ook acties die strafrechtelijk niet als bedreiging worden aangemerkt. De gepresenteerde inzichten helpen om de urgentie van de problematiek te erkennen en kunnen bijdragen aan het ontwikkelen/treffen van maatregelen om de effecten van bedreigingen te minimaliseren en iedere schijn te voorkomen dat bedreigen en intimideren loont. Bovendien kan het leiden tot meer bewustzijn en aanbevelingen voor bestuurders en politici in de omgang met bedreigingen. Het artikel start met een korte theoretische inleiding over de omgang met bedreigingen (coping) en de mogelijke effecten van bedreigingen (par. 2), gevolgd door een toelichting op de gehanteerde methodologie (par. 3). Vervolgens wordt ingegaan op de resultaten van de studie. In paragraaf 4 staan de gepercipieerde bedreigingen centraal en in paragraaf 5 wordt de omgang met de bedreigingen besproken. Paragraaf 6 gaat in op de gepercipieerde invloed van de bedreigingen. Het artikel sluit af met een conclusie (par. 7) en een reflectie (par. 8).

2 Omgaan met bedreigingen

Bedreigingen tegen politici worden veelal geuit door eenlingen. Deze eenlingen streven over het algemeen zeer persoonlijke doelen na en veel van deze eenlingen hebben een psychiatrisch ziektebeeld (Hoffmann, Meloy, Guldimann en Emer, 2011; Meloy, James, Farnham, Mullen en Pathé, 2004; Mullen, Pathé en Purcell, 2009; Scalora, Baumgartner en Plank, 2003). Vaak bevinden ze zich in de periode voorafgaand aan de bedreiging in een neerwaartse spiraal in hun leven en hebben

ze al eerder zorgwekkende signalen afgegeven (Calhoun, 1998; Fein en Vossekul, 2000; James et al., 2010). De personen die uiteindelijk tot een concrete bedreiging overgaan, hebben in de meeste gevallen vooraf nagedacht over hun daad (cognitief) en handelen niet uit een impulsieve emotie (affectief).

2.1 *Inschatting van de bedreiging (appraisal)*

De perceptie van de bedreiging is bepalend voor de reactie die wordt opgeroepen bij een persoon (Olf et al., 2005b). Het subjectief ervaren bedreigingsniveau kan afwijken van de objectieve bedreiging (Bovenkerk, 2005). Een persoon die wordt geconfronteerd met een bedreigende situatie zal de dreiging die deze situatie veroorzaakt, afwegen tegen de eigen mogelijkheden om weerstand te bieden tegen de dreiging (Van der Ploeg, 2011). Dit proces wordt *appraisal* genoemd. Het betreft 'een aanhoudende evaluatie van de situatie, die deels bewust, deels onbewust, deels rationeel en deels gevoelsmatig, deels automatisch en deels weloverwogen verloopt' (Lazarus en Alfert, 1964; Lazarus en Folkman, 1984). Direct na de confrontatie met een bedreigende situatie maakt een persoon een inschatting om te bekijken in hoeverre de situatie bedreigend, schadelijk (of uitdagend) is voor het eigen welzijn of dat van naasten. Deze eerste inschattingsfase wordt de primaire beoordeling genoemd en kent vier uitkomsten: irrelevant, positief, stressvol of dubbelzinnig (ambigu). Wanneer de situatie als irrelevant wordt ingeschat, reageert de persoon niet op de situatie en gaat het leven gewoon verder. Als een persoon de situatie positief waardeert (*challenge appraisal*), zal hij krachten mobiliseren om de uitdaging aan te gaan. De focus ligt op mogelijke winst en positieve emoties als vertrouwen, hoop, ijver, opwinding, boosheid en een effectieve inzet van fysiologische middelen (Blascovich, Seery, Mugridge, Norris en Weisbuch, 2004; Delahaj en Gaillard, 2008; Folkman en Lazarus, 1985a). Positieve emoties kunnen leiden tot een meer optimistische inschatting van de situatie, zelfs wanneer de emoties niet direct gerelateerd zijn aan de situatie (Johnson en Tversky, 1983). Indien de situatie als stressvol wordt beoordeeld (*threat appraisal*), dan zullen er krachten worden gemobiliseerd om weerstand te bieden aan de situatie en ligt de focus op mogelijke schade en negatieve emoties als angst, woede en opwinding en een sterk verhoogde staat van activiteit. Negatieve emoties kunnen leiden tot overschatting van de waarschijnlijkheid dat de bedreiging wordt uitgevoerd (Rottenstreich en Hsee, 2001). In de tweede fase van het proces van *appraisal* wordt een inschatting gemaakt van de eigen mogelijkheden om iets aan de situatie te doen. De laatste fase in het proces van *appraisal* is de fase van de cognitieve herwaardering. In deze fase is er sprake van een herinterpretatie van de situatie, bedoeld om deze minder dreigend c.q. meer acceptabel te maken.

2.2 *Omgang met bedreigingen (coping)*

Een belangrijk begrip in de omgang met bedreigende situaties is coping. Vaak wordt verondersteld dat de wijze waarop stressvolle gebeurtenissen en situaties worden gehanteerd (*coping*) mede bepaalt welke gevolgen dergelijke gebeurtenissen en situaties uiteindelijk zullen hebben voor de lichamelijke en psychische gezondheid. Het begrip *coping* wordt voor het eerst genoemd in 1966 in het werk Lazarus. Zijn boek *Psychological stress and the coping process* is een inspiratiebron

voor veel onderzoekers in dit veld. Coping kan worden gedefinieerd als: *'constantly changing cognitive and behavioral efforts to manage specific external and or internal demands that are appraised as taxing or exceeding the resources of the person'* (Lazarus en Folkman, 1984: 141). Er zijn vele classificaties van coping voorhanden. Lazarus en Folkman (1987) onderscheiden probleemgerichte coping en emotiegerichte coping, maar in de literatuur wordt ook gesproken over primaire en secundaire coping (Rothbaum, Weisz en Snyder, 1982) en toenaderende en vermijdende coping (Roth en Cohen, 1986). Over het algemeen kan worden gesteld dat bij probleemgerichte coping, primaire coping en toenaderende coping de inspanningen zijn gericht op het veranderen van de stressvolle situatie. Bij emotiegerichte coping, secundaire coping en vermijdende coping zijn de inspanningen gericht op het reguleren van de emotionele gevolgen van de situatie, terwijl de situatie zelf niet wordt veranderd (Hampel en Petermann, 2005). In deze studie wordt de classificatie van Connor-Smith en Flachsbart (2007) gehanteerd. Ook zij kiezen voor een tweedeling: onthechtende coping (*disengagement coping*) versus betrokken coping (*engagement coping*). De keuze voor een van beide vormen wordt vooral bepaald door de inschatting van de mate waarin de situatie kan worden *gecontroleerd*. Bij betrokken coping wordt controle uitgeoefend op de emoties of op de ongewenste situatie, in tegenstelling tot onthechtende coping, waarbij de persoon zich distantieert van zijn emoties of van de ongewenste situatie. Betrokken coping kan vervolgens verder worden opgedeeld in primaire en secundaire coping. Met behulp van primaire coping wordt geprobeerd de situatie of de emoties te veranderen. De eerder genoemde probleemgerichte en emotiegerichte coping kunnen onder deze categorie worden ingedeeld, maar deze categorie bevat ook handelingen als het zoeken naar sociale en/of instrumentele steun (Connor-Smith en Flachsbart, 2007). Met behulp van secundaire coping probeert iemand zich aan te passen aan de ongewenste situatie of emoties. Afleiding, cognitieve herstructurering en acceptatie kunnen onder deze categorie worden geschaard. Onder onthechtende coping vallen strategieën als vermindering en ontkenning. De reden waarom in deze studie voor de classificatie van Connor-Smith en Flachsbart is gekozen, ligt in de basis van deze classificatie: de mate van controle. Controle is voor een bestuurder van groot belang. Een van de respondenten zegt hierover:

'Het is beangstigend als je de controle over de situatie verliest. Dat kan niet. Controle is voor bestuurder ... als je de zaak niet meer in de hand hebt, dan is er de neiging om af te haken. Dat is een typisch bestuurlijke neiging.'

Bovendien is de classificatie gedetailleerd uitgewerkt en bood deze handvatten voor het ontwerp van een van de onderzoeksmethoden (Q-methodologie) die is gekozen om de centrale vraag te beantwoorden.

Bedreigingen kunnen leiden tot situaties waarin mensen negatieve emoties en fysiologische reacties ervaren. Deze situaties vragen om aandacht en kunnen leiden tot verminderde concentratie op de taak en verminderde prestaties op de taak (Gaillard, 2008). In een onderzoek naar psychosociale effecten van dreiging en beveiliging (Nijdam et al., 2008) wordt gesproken over twee reactiepatronen.

Ten eerste kan er sprake zijn van een sterkere overtuiging en een zekere mate van verharding in iemands opvattingen. De bedreigde persoon raakt door de bedreiging meer overtuigd van het belang om de strijd aan te gaan over een bepaald onderwerp. Ten tweede kan er sprake zijn van een voorzichtigere houding, waarbij men onder invloed van de bedreigingen eerst nagaat wat de consequenties zijn van het naar voren brengen van een bepaald onderwerp of het doen van een bepaalde uitspraak. In het uiterste geval kan een voorzichtigere houding ertoe leiden dat de bedreigde persoon opstapt door de druk van de bedreiging.

3 Methodologie

In deze bijdrage gaan we in op de inzichten die zijn verkregen uit een Q-methodologische studie (N = 34) en semigestructureerde interviews met wethouders (N = 35). Er is gekozen voor wethouders, omdat onderzoek naar machtsverhoudingen op lokaal niveau aantoont dat op lokaal niveau de feitelijke macht in belangrijke mate berust bij de portefeuillehouder en het ambtelijk apparaat, in plaats van bij de bestuursorganen (Reussing, 1996; Berveling, 1994). En hoewel wethouders formeel geen zelfstandige besluiten nemen (het college van burgemeester en wethouders opereert immers als een collectief en de leden zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het door eenieder van hen gevoerde beleid), worden wethouders veelal gezien als belangrijke, vaak beeldbepalende spelers in het lokale, politieke speelveld (Bovens et al., 2017).

3.1 Semigestructureerde interviews

Alle leden van de Wethoudersvereniging (circa 750) zijn in kennis gesteld van het onderzoek middels een kort bericht in de nieuwsbrief van deze vereniging. Vervolgens hebben de leden via e-mail de uitnodiging gekregen om zich aan te melden voor het onderzoek. In de e-mail werd nadrukkelijk aangegeven dat gezocht werd naar respondenten die zich in hun functie als wethouder op enig moment bedreigd hebben gevoeld. Deze oproep heeft 35 reacties opgeleverd. Het merendeel van de reacties (25) betrof wethouders die zich op enig moment in hun carrière als wethouder bedreigd hebben gevoeld en daarmee voldeden aan de criteria voor de onderzoekspopulatie. In tien gevallen betrof het een wethouder die graag zou willen participeren in het onderzoek, maar zich nog nooit bedreigd had gevoeld. Deze wethouders zijn niet meegenomen in het onderzoek. Vervolgens is een tiental wethouders die voldeed aan de criteria (dat wil zeggen dat zij zich in hun functie als wethouder ooit bedreigd hebben gevoeld) direct benaderd door de onderzoeker, ofwel omdat hun naam/case tijdens een media-analyse naar boven is gekomen, ofwel omdat zij door andere respondenten als mogelijk geschikte respondent werden genoemd. Van de aldus verkregen groep van 35 wethouders wilde één niet aan de Q-studie, maar wel aan het interview deelnemen. Uiteindelijk hebben dus 35 wethouders deelgenomen aan de interviewronde, waarvan 34 ook participeerden in de Q-studie. De achtergrondkenmerken van de respondenten zijn weergegeven in tabel 1.

Diana Marijnissen & Emile Kolthoff

Tabel 1 *Achtergrondkenmerken respondenten (N=35)*

Respondenten (N=35)	Aantal	% (afgerond)
Geslacht		
Man	32	91
Vrouw	3	9
	35	100
Leeftijd		
< 40	1	3
40-45	4	12
45-50	6	18
50-55	7	21
55-60	7	21
60-65	6	15
> 65	4	10
	35	100
Politieke kleur		
CDA	9	26
D66	1	3
Lokaal	11	31
PvdA	5	14
VVD	9	26
	35	100
Aard bedreiging		
Instrumenteel	29	85
Emotioneel	6	15
	35	100
Portefeuille*		
Financiën	1	3
Handhaving/vergunningen	9	26
Ruimtelijke ordening	10	30
Sociaal	11	31
Verkeer	4	11
	35	100
Gemeentegrootte		
15.000 - 49.000 inwoners	26	70
50.000 - 99.000 inwoners	3	10
100.000 - 149.000 inwoners	3	10
150.000 > inwoners	3	10
	35	100

* Gemeenten hanteren verschillende indelingen en benamingen met betrekking tot de portefeuilles. In deze studie zijn 'sport' en 'wijkgericht werken' ingedeeld onder het kopje 'sociaal'.

Het doel van de interviews was het verkrijgen van inzicht in onder meer de aard van de gepercipieerde bedreiging, de politieke en bestuurlijke context en de gepercipieerde invloed van de bedreiging zowel zakelijk als privé. Ter voorbereiding op de interviews is vanuit literatuuronderzoek en voorgesprekken met (ervarings)deskundigen een topiclijst samengesteld. Deze topiclijst is vervolgens getest middels proefinterviews met burgemeesters, wethouders en raadsleden. Deze proefpersonen maakten geen deel uit van de onderzoeksgroep en de uitkomsten van de proefinterviews zijn niet meegenomen in de studie. Ze zijn enkel gebruikt ter voorbereiding op de studie. De wethouders zijn eenmaal geïnterviewd. De interviews, die gemiddeld 60 tot 90 minuten duurden, zijn opgenomen, verbatim uitgeschreven en in drie rondes gecodeerd. Daarbij is gebruikgemaakt van het softwareprogramma Nvivo10. In de eerste ronde is het materiaal handmatig thematisch gecodeerd aan de hand van de topiclijst. Zoals gezegd, is deze lijst voortgekomen uit het literatuuronderzoek en gesprekken met deskundigen en gaandeweg aangevuld met codes die inductief aan de data zijn ontleend (zogenoemde open codes). In de tweede ronde (axiaal coderen) zijn de codes opnieuw bekeken. Sommige codes blijken synoniem, bijvoorbeeld de code ‘machteloos voelen’ en de code ‘onvermogen’. Deze codes zijn samengevoegd. Andere codes blijken erg specifiek, bijvoorbeeld de codes ‘Brabants kwartiertje’, ‘collegerondje wat houdt je bezig’ en ‘effe bij elkaar kruipen’. Deze codes zijn gegroepeerd onder een andere, ruimere code met verschillende subcodes. In het voorbeeld werd dat de hoofdcode ‘communicatie’ met de subcode ‘informele uitwisseling tijdens B en’. Ten slotte zijn de codes geordend en ingedeeld in concepten. Zo is de in het voorbeeld genoemde code uiteindelijk ondergebracht in het concept ‘bestuurscultuur’.

3.2 Q-methodologie

Copinggedrag wordt meestal onderzocht middels een vragenlijst. In deze studie gaat het echter niet alleen om copinggedrag, maar vooral om de intentie die mede wordt bepaald door attitudes, subjectieve normen, meningen en gevoelens ten aanzien van de gepercipieerde bedreiging. Een geschikte methode voor het in beeld brengen van subjectiviteit is de Q-methodologie. De Q-methodologie is ruim tachtig jaar geleden door William Stephenson ontwikkeld (Stephenson, 1935). Het is een exploratieve methode die kan helpen om de belangrijkste ideeën of gevoelens rond een bepaald onderwerp te verkennen en bloot te leggen (Van Exel en De Graaf, 2015). In deze studie is onderzoek gedaan naar de houding van bedreigde wethouders ten aanzien van de omgang met de door hen gepercipieerde bedreiging.

In een Q-methodologisch onderzoek rangschikken deelnemers een set stellingen op basis van een bepaalde instructie, bijvoorbeeld instemming (‘minst mee eens’ tot ‘meest mee eens’) of belang (‘minst belangrijk’ tot ‘meest belangrijk’) (Van Exel en De Graaf, 2015). In dit onderzoek hebben 34 wethouders stellingen gerangschikt volgens een quasijnormale verdeling (figuur 1). Het betrof stellingen als: ‘Ik maak me zorgen om mijn gezin’ en ‘Ik wil het bijltje erbij neerleggen’. De rangschikkingen van de stellingen van alle respondenten zijn vervolgens met elkaar vergeleken, op zoek naar overeenkomstige patronen in de rangschikking van stellingen tussen de wethouders. De veronderstelling hierbij is dat als een

aantal wethouders de stellingen op een vergelijkbare manier rangschikt, zij dezelfde mening, houding, voorkeur of visie hebben ten aanzien van (de omgang met) bedreigingen (Van Exel en De Graaf, 2015). Deze patronen zijn vervolgens beschreven, waarbij zowel statistische informatie uit de interpretatie van de resultaten van de Q-sorts als kwalitatieve informatie uit de interviews gebruikt is. In deze studie zijn drie overeenkomstige patronen gevonden in de rangschikking van de 34 stellingen. Deze patronen zijn beschreven als houdingen ten aanzien van de omgang met de gepercipieerde bedreiging. De verkregen inzichten zijn van belang, omdat de houding ten aanzien van de omgang met de bedreiging mede bepalend is voor de gedragsintentie ten aanzien van de omgang met bedreigingen. De gedragsintentie wordt over het algemeen gezien als een goede voorspeller van het gedrag (Ajzen, 1991).

De Q-methodologie bestaat uit een aantal stappen (Van Exel en De Graaf, 2005): (1) het selecteren van de relevante stellingen (Q-set); (2) het selecteren van de respondenten (P-set); (3) het laten ordenen van de stellingen door de respondenten (Q-sort) en (4) de interpretatie van de resultaten (Q-analyse). Voor de verwerking van de resultaten is gebruikgemaakt van het programma PQmethod van Schmolck (2011).

- *De stellingen (de Q-set)*

In de Q-methodologie wordt respondenten gevraagd om een set stellingen (Q-set) te rangschikken op basis van een bepaalde instructie. De Q-set is een verzameling stellingen die representatief is voor het te onderzoeken onderwerp, in dit geval de houding ten aanzien van bedreigingen. Op basis van literatuur over coping (Spirito en Williams, 1988; Skinner, Edge, Altman en Sherwood, 2003; Tummers, Bekkers, Vink en Musheno, 2015) is een scala aan mogelijke houdingen opgespoord en vertaald in de vorm van stellingen (concour). Vervolgens is in voorgesprekken met bestuurders, politici en experts gezocht naar uitspraken die aansluiten bij de in de literatuur gevonden copingreacties en zijn de in de literatuur gevonden copingreacties zo veel als mogelijk 'vertaald' naar stellingen die aansluiten bij de belewingswereld van de respondent. De in de literatuur voorkomende stelling 'Ik doe wat nodig is om escalatie te vermijden' is in de Q-studie, op basis van een uitspraak van een politicus, vertaald in: 'Als ik me bedreigd voel, wik en weeg ik en neem ik soms een besluit dat ik wellicht anders niet zou nemen.' Aan de hand van het hiërarchisch model van coping van Connor-Smith en Flachsbart uit 2007 is het concours vervolgens teruggebracht van 40 naar 34 stellingen aangaande copingreacties waarbij de stellingen met sterk vergelijkbare copingreacties zijn verwijderd. Een overzicht van de Q-set is opgenomen in tabel 2.

Wethouders in de frontlijn: een studie naar de perceptie van en de omgang met persoonlijke bedreigingen

Tabel 2 *Categorisering gehanteerde stellingen Q-sort aan de hand van het hiërarchisch model van coping*

Stelling	Copingstrategie	Stelling
1.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, meld ik dat onmiddellijk bij de burgemeester en de politie. Zij zijn de aangewezen instanties om ermee aan de slag te gaan.
2.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, vind ik het moeilijk om te bepalen wat ik moet doen.
3.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, ga ik meteen op zoek naar een oplossing.
4.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, neem ik de tijd om dingen op een rijtje te zetten.
5.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, wik en weeg ik en neem ik soms een besluit dat ik wellicht anders niet zou nemen. Niet 180° de andere kant op maar 10°, 20° of 30°.
6.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, zoek ik steun bij mensen die ik vertrouw.
7.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, praat ik erover met anderen om te horen hoe zij de situatie zouden aanpakken.
8.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, ben ik de enige die de situatie kan oplossen.
9.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik mijn publieke optredens zoveel als mogelijk te beperken.
10.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik mijn gedachten te verzetten en niet te veel aan de bedreiging te denken.
11.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, bijt ik me vast in mijn werk.
12.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, kan ik aan niets anders denken.
13.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik afstand te nemen van de situatie. Ik stel me voor dat niet ik maar een ander wordt bedreigd.
14.	Situatie aanpakken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik optimistisch te blijven.
15.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik mijn situatie te relativieren, er zijn tenslotte belangrijkere zaken.
16.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, probeer ik de situatie zo lang mogelijk te ontkennen.
17.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, stel ik het oplossen van de situatie het liefst zo lang mogelijk uit.
18.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, ga ik ervan uit dat de situatie zichzelf vroeg of laat wel zal oplossen.
19.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, leg ik me neer bij wat komen gaat.
20.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, zwijg ik daarover.
21.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, vraag ik me af of ik ook bedreigd zou zijn als ik anders had gehandeld en dan voel ik me schuldig.
22.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel en bedenk dat mijn gezin betrokken zou kunnen raken bij de situatie, dan voel ik me schuldig.

Tabel 2 (Vervolg)

Stelling	Copingstrategie	Stelling
23.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, wil ik het liefst het bijtje erbij neer gooien.
24.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, blijf ik me opwinden over de situatie.
25.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, ben ik boos. Hoe durft iemand mij te bedreigen.
26.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, word ik strijdlustig en zoek ik de confrontatie op.
27.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, reageer ik impulsief.
28.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, val ik terug op regels en procedures.
29.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, haal ik een keer diep adem en ga door met mijn werk. Het hoort er bij tegenwoordig.
30.	Situatie ontwijken	Als ik me bedreigd voel, maak ik me zorgen om mijn gezin.
31.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, maak ik me zorgen om mijn reputatie.
32.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, vraag ik me af waar de ambtelijke organisatie steken heeft laten vallen.
33.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, maak ik me zorgen over de gevolgen voor mijzelf.
34.	Opstandig worden	Als ik me bedreigd voel, raak ik gefrustreerd. Waarom begrijpen mensen niet dat ik mij inzet voor het algemeen belang van de stad en dus werk en voor alle burgers.

- *Selectie van de respondenten (de P-set)*

Aan de Q-studie hebben 34 wethouders deelgenomen. Hoe vaak meningen/houdingen ten aanzien van (de omgang met) bedreigingen voorkomen, is in het kader van een Q-methodologische studie niet relevant. Wel is getracht zo veel als mogelijk verschillende omgangsvormen te vinden (Brown, 1980). Bij de selectie van de respondenten is daarom gestreefd naar diversiteit in variabelen die de omgang met bedreigingen zouden kunnen beïnvloeden, zoals de aard van de bedreiging, de omvang van de gemeente, leeftijd, geslacht, politieke kleur en werkervaring.

- *Ordening van de stellingen: de Q-sort*

Na een korte uitleg over de methodiek hebben de wethouders de stellingen gerangschikt op een Q-sort-tabel die het patroon heeft van een quasijnormale verdeling (zie figuur 1). Een dergelijke tabel dwingt de deelnemer keuzes te maken en de stellingen ten opzichte van elkaar te wegen. De respondenten is gevraagd aan te geven in welke mate de stellingen met betrekking tot de perceptie van bedreigingen bij hen passen. In de instructie werd de respondenten gevraagd een concrete situatie in gedachten te nemen waarin zij zich bedreigd hebben gevoeld en de stellingen te sorteren in relatie tot die situatie. De sortering heeft face-to-face en stapsgewijs plaatsgevonden. Eerst maakten de respondenten een grove verdeling in drie stapels (past niet bij mij, past wel bij mij, neutraal) en daarna verdeel-

grond van dit criterium valt ook de vierde ongeroteerde factor af. Het derde criterium is Humprey's rule. Daarbij geldt dat een factor significant is als het crossproduct van de twee hoogste ladingen hoger is dan twee keer de standaardfout (Brown, 1980). De standaardfout = 1 gedeeld door de wortel van 34 = 0,17. Twee keer de standaardfout is 0,34. Het crossproduct voor de twee hoogste ladingen. Als het crossproduct hoger moet zijn dan de dubbele standaardfout, dan vallen alle factoren behalve factor 1 af. Watts en Stenner (2012) stellen dat Humprey's rule ook minder strikt kan worden toegepast door uit te gaan van de eis dat het crossproduct hoger moet zijn dan 1 x de standaardfout. In deze studie voldoen de ongeroteerde factoren 1, 2 en 3 daaraan (zie tabel 3). Om enige diversiteit te behouden is gekozen voor een driefactorenoplossing. De drie gevonden factoren representeren elk een houding ten aanzien van de omgang met bedreigingen.

Tabel 3 *Statistische overwegingen*

	Driefactorenoplossing	Vierfactorenoplossing
1	0,63	0,63
2	0,25	0,25
3	0,27	0,35
4	X	0,12

Van de 34 respondenten laden er 29 significant op een van de drie factoren (zie tabel 4 op pagina 47). Gezamenlijk verklaren de drie factoren 52% van de totale variantie in de 34 rangschikkingen (resp. 22% op factor 1, 16% op factor 2 en 14% op factor 3). Bij de interpretatie van de factorgroepen is gekeken naar de meest kenmerkende uitspraken van een factor, te weten uitspraken waarop hoog (+3, +2) of laag (-3, -2) is gescoord. Dat is ook gedaan bij uitspraken waarbij de ene factorgroep nadrukkelijk verschilt van de andere.

In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de resultaten van respectievelijk de semigestructureerde interviews en de Q-methodologische studie.

4 Aard van de bedreigingen

35 wethouders hebben verslag gedaan van incidenten die zij als bedreigend hebben ervaren. In totaal zijn 64 incidenten genoemd tijdens de interviews. In alle gevallen werd de bedreiging ingezet om de wethouder en/of zijn naasten angst of zorg aan te jagen of anderszins emotioneel te ontregelen. Het merendeel van de incidenten was (53) volgens de respondenten bedoeld om een beslissing te forceren op een terrein dat de bedreiger in zijn dagelijks leven raakt. Bij tien respondenten is sprake van herhaald slachtofferschap tijdens het wethouderschap. Het betreft de volgende incidenten:

- 1 fysiek geweld in huis (o.a. mes op keel in hal);
- 2 fysiek geweld op kantoor (o.a. klap in raadzaal);

Wethouders in de frontlijn: een studie naar de perceptie van en de omgang met persoonlijke bedreigingen

	Factoren			
	1	2	3	
Aantal definiërende variabelen	12	8	9	29
Verklaarde variantie	22%	16%	14%	52%
	1	2	3	
Correlaties	1	1.00	0.56	0.51
	2	0.56	1.00	0.44
	3	0.51	0.44	1.00

Tabel 4 Eigenschappen in een driefactorenoplossing

- 3 fysiek geweld in de publieke ruimte (o.a. bloempot naar hoofd in kerk, klemrijden van wethouder en/of naasten);
- 4 dreigen met fysiek geweld op kantoor (dreigen met slaan met zwaar voorwerp);
- 5 beschadigen en/of vernielen van eigendommen (auto, woning, tuin);
- 6 rondhangen in de buurt van het huis van de wethouder;
- 7 volgen van de wethouder (o.a. in combinatie met openlijk dragen van een mes);
- 8 ongewenst benaderen van de wethouder op weg naar huis, op weg naar het werk of in de publieke ruimte (o.a. met een draaiende camera);
- 9 schriftelijke (doods)bedreigingen in de publieke ruimte (o.a. posters);
- 10 schelden, provoceren en/of intimideren van de wethouder op kantoor;
- 11 ongepaste telefoontjes (bedreigen, zwijgen);
- 12 ongepaste brieven en e-mails (o.a. kogelbrief, liefdesbrief, poederbrief, dreigbrief, intimidatie via e-mail);
- 13 ongepast social media contact via Twitter en/of Facebook (schelden, intimidatie, bedreigen);
- 14 ondernemen van ongegronde juridische acties;
- 15 smaad/laster (artikelen in lokale en nationale dagbladen, interne brief aan college- en raadsleden).

Tabel 5 *Overzicht van bedreigingen naar categorie, duur en handeling*

Categorie	Duur incident	Handeling
Categorie I Verbaal geweld N=22	Lastig vallen (<i>eenmalig of enkele malen</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Schelden, provoceren en/of intimideren van de wethouder op kantoor – Ongepaste telefoontjes
	Stalken (<i>langer dan twee weken</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Schelden, provoceren en/of intimideren van de wethouder op kantoor
Categorie II Serieus bedreigen N=30	Lastig vallen (<i>eenmalig of enkele malen</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Dreigen met fysiek geweld op kantoor – Ongewenst benaderen van de wethouder – Schriftelijke (doods)bedreigingen in de publieke ruimte – Ongepaste brieven en e-mails – Ongepast sociale media contact via Twitter en/of Facebook
	Stalken (<i>langer dan twee weken</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Rondhangen in de buurt van het huis van de wethouder – Volgen van de wethouder – Ongewenst benaderen van de wethouder – Ongepaste telefoontjes – Ondernemen van ongegronde juridische acties – Smaad/laster – Manipulatie door raadslid
Categorie III Fysiek geweld N=12	Lastig vallen (<i>eenmalig of enkele malen</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Fysiek geweld in huis – Fysiek geweld op kantoor – Fysiek geweld in de publieke ruimte
	Stalken (<i>langer dan twee weken</i>)	<ul style="list-style-type: none"> – Beschadigen en/of vernielen van eigendommen – Fysiek geweld in de publieke ruimte

De door de respondenten opgetekende incidenten zijn, in navolging van internationaal onderzoek naar stalking, opgedeeld in bedreigingen die slechts eenmaal of enkele malen voorkomen en bedreigingen die twee weken of langer voortduren (Purcell, Pathé en Mullen, 2004). Deze grens markeert een keerpunt met betrekking tot de impact van de bedreiging op het slachtoffer (Mullen, Pathé en Purcell, 2009). Bedreigingen die eenmalig of enkele malen voorkomen, zijn aangeduid met 'lastigvallen'. Bedreigingen die langer dan twee weken aanhouden, zijn aangeduid met 'stalking' (Purcell, Pathé en Mullen, 2004). Voor de categorisering is gebruikgemaakt van de indeling van Naeyé en Bleijendaal (2008). Zij hanteren drie categorieën: verbaal geweld (categorie I), (serieus) bedreigen (categorie II) en fysiek geweld (categorie III).

- *Categorie I, verbaal geweld*

Tijdens de interviews worden 22 categorie I-incidenten genoemd. De incidenten in categorie I kunnen worden geduid met termen als intimidatie en provocatie, waarbij de respondenten weten dat de dader zich bewust onthoudt van fysiek geweld, bedreigingen of scheldpartijen, maar zich bedient van intimiderend en/of provocatief gedrag om de wethouder te bewegen iets tegen zijn zin te doen of te laten: 'Dus zuigen, zuigen, zuigen maar geen scheldwoorden, niet fysiek worden.' Het is opvallend dat de incidenten in deze categorie meestal niet op zichzelf staan. Ze maken deel uit van een reeks van incidenten waarbij vaak niet alleen de wethouder, maar ook de ambtelijke organisatie betrokken is. Het betreft veelal maatschappelijk gevoelige thema's, zoals de bouw van een moskee of de opvang van asielzoekers. De incidenten aan sich worden 'zorgelijk maar niet bedreigend' gevonden. Het is de cumulatie van incidenten die er uiteindelijk toe leidt dat een gevoel van 'dreiging' ontstaat. Een wethouder die eerder ongepaste telefoontjes heeft ontvangen, ziet de dader in de daaropvolgende raadsvergadering: 'Die zit in de raadzaal zo ongeveer 30 centimeter van het kathedraal af waar je als wethouder achter staat, dus dat is dan wel intimiderend.'

- *Categorie II, (serieus) bedreigen*

Tijdens de interviews worden 28 categorie II-incidenten genoemd. In meer dan de helft is sprake van één of meer doodsb bedreigingen. De gehanteerde middelen zijn divers en variëren van telefonische doodsb bedreigingen (7), schriftelijke doodsb bedreigingen (6) waarvan één indirect (brief wordt gevonden in het huis van de dader), een doodsb bedreiging die wordt geuit na afloop van een inspraakavond en toevallig wordt opgevangen door een agent en doodsb bedreigingen via posters/pamfletten in de openbare ruimte (3). Deze bedreigingen zijn veelal eenmalig of van korte duur. Een respondent ontvangt langere tijd bijzondere brieven: 'Hij heeft me langere tijd brieven gestuurd. Deze waren een mengeling van liefdesverklaringen met zinnen als: "maar jammer dat je straks dood gaat".' Bij deze 'liefdesverklaringen' is de afzender bekend, maar in de meeste gevallen zijn de doodsb bedreigingen anoniem. Diverse respondenten hebben te maken met lieden die rondhangen in de buurt van de woning of het kantoor van de wethouder en de wethouder volgen of opwachten. Tevens is sprake van situaties waarin de wethouder ongewenst wordt benaderd in de openbare ruimte (7). De ongewenste benadering in de openbare ruimte wordt door de respondenten overigens niet zozeer getypeerd als bedreigend, maar meer als hinderlijk. Ook hier geldt dat een cumulatie van incidenten leidt tot een gevoel van 'dreiging'. Daarnaast is er in categorie II sprake van smaad/laster (5) in de vorm van brieven, publicaties en uitlatingen tijdens openbare bijeenkomsten, bedoeld om de wethouder in zijn eer en goede naam aan te tasten.

- *Categorie III, fysiek geweld*

Tijdens de interviews worden twaalf categorie III-incidenten beschreven. In vijf gevallen gaat het om het (herhaaldelijk) toebrengen van materiële schade aan privé-eigendommen en in zeven gevallen is sprake van fysiek lichamelijk geweld. De wethouders in deze studie werden geslagen, geduwd, klemgereden, over een

tafel heen getrokken, er worden objecten naar het hoofd gegooid en één wethouder krijgt een mes op de keel: 'Toen had ik gelijk vier handen aan mijn keel door een vader en een zoon die mij zeer ernstig bedreigden: de vader dreigde met een mes.'

Nergens is sprake van fysiek letsel anders dan schrammen en blauwe plekken. Wel raakt een van de wethouders kort buiten bewustzijn tijdens het incident. In één geval betreft het incident niet de wethouder maar zijn kind.

4.2 *Gepercipieerde ernst van de bedreiging*

Driekwart van de incidenten uit categorie II en III doet zich voor in de privéomgeving van de wethouder: 'Ik zat in de kerstnacht toen gooide die man een pot bloemen naar m'n kop. Moest effe bukken, ja. Ik zag het gelukkig aankomen. In de kerk, tijdens de nachtdienst. Toen heb ik wel de politie gebeld.'

Het merendeel van de incidenten in deze studie is instrumenteel van aard (85%). De bedreiging dient een doel: de dader wil de wethouder ertoe bewegen tegen zijn zin iets te doen of te laten. Deze incidenten zijn meestal gerelateerd aan zaken die het dagelijks leven van de dader raken, variërend van de aanleg van een randweg over het perceel van de dader tot het weigeren van een vergunning voor een woonwagen. 'Hij wou – we hebben een vergunning verleend aan zijn buurman voor zijn zoon om een nieuwe caravan neer te zetten en dat wilde hij voor zijn dochter ook en die dochter woonde daar illegaal, dus daar konden wij geen medewerking aan verlenen.'

In één geval betreft het een instrumentele bedreiging waarbij de wethouder min of meer toevallig het doelwit wordt van de bedreiging: 'En wat bleek nou. Ze waren eerst naar mijn collega onderweg die destijds een bouwvergunning niet wilde afgeven. En toen hadden ze gelezen dat ik de portefeuille Ruimtelijke Ordening zou krijgen en daarom kwamen ze ook bij mij. De hele avond zijn ze heen en weer gereden, want mijn collega woonde in X en ik woonde in Y. De hele avond zijn ze heen en weer gereden om te kijken wie ze het eerst thuis troffen. Mijn collega was toevallig ook niet thuis. Dus die waren helemaal opgefokt. En ik was toevallig de eerste die thuis was.'

Er is in deze studie slechts driemaal sprake van een incident waarbij het doel van het incident voor de wethouder onduidelijk is. In twee gevallen betreft het ongepaste telefoontjes op het huisadres waarbij langdurig wordt gezwegen en in één geval betreft het een ongepaste reactie op social media. In alle andere gevallen relateert de wethouder, zelfs als het een anonieme bedreiging betreft, de bedreiging aan een specifiek dossier met specifieke belanghebbenden. En ook een anonieme bedreiging kan een instrumenteel doel hebben. Een wethouder die een doodsb bedreiging per brief ontvangt, zegt hierover: 'Er stond echt duidelijk in dat ik geen lijsttrekker moest worden en ook geen wethouder. Dat stond er duidelijk in vermeld.'

De mate waarin de doelstelling van de bedreiger bekend is en de mate waarin de bedreiging de persoonlijke levenssfeer van de wethouder raakt, zijn bepalend voor de gepercipieerde ernst van de bedreiging. Een bedreiging met een onduidelijk doel geuit in de privésfeer van de wethouder wordt over het algemeen als zeer bedreigend ervaren.

4.3 Daderkenmerken

In deze studie worden de meeste bedreigingen (46) geuit door eenlingen, mensen die het gevoel hebben dat hen door de gemeente in het algemeen of de wethouder in het bijzonder onrecht is aangedaan. In twee gevallen menen de respondenten dat er sprake is van een bedreiger met een criminele achtergrond en in twee andere gevallen lijkt er sprake van een bedreiger met psychosociale problemen. In zeven gevallen lijkt er sprake van een bedreiger die opereert vanuit een (actie)groep of vanuit een zogenoemde vrijplaats. In de meeste gevallen kennen de wethouders de bedreigers (of menen ze die te kennen) en is er voorafgaand aan de bedreiging contact geweest tussen de bedreiger en de gemeente, waarbij de bedreiger verontrustende signalen heeft afgegeven. Als voorbeelden werden genoemd: schelden tijdens een bilateraal gesprek met een ambtenaar, schelden op straat, ongepaste e-mails of ongepaste berichten op social media, anonieme telefoontjes en 'kleine' vernielingen aan persoonlijke eigendommen van de wethouder of een ambtenaar. In negen gevallen wordt de bedreiging anoniem geuit. Naast de mate waarin de doelstelling van de bedreiger bekend is en de mate waarin de bedreiging de persoonlijke levenssfeer van de wethouder raakt, is ook de achtergrond van de bedreiger van belang voor de gepercipieerde ernst van de bedreiging. Een onbekende bedreiger of een bedreiger wiens achtergrond reden geeft te veronderstellen dat de bedreiger de daad bij het woord zou kunnen voegen, leidt tot een hogere mate van gepercipieerde ernst van de bedreiging.

5 Omgang met de bedreiging

De Q-sort heeft drie te onderscheiden houdingen ten aanzien van de omgang met bedreigingen opgeleverd. De drie gevonden houdingen worden getypeerd door twee woorden, waarmee de essentie van de houding wordt geaccentueerd. Houding 1 kan worden geduid met de termen 'daadkrachtig en strijdlustig', houding 2 met de termen 'kwetsbaar en bedachtzaam' en houding 3 kan worden getypeerd als 'nuchter en aanvaardend'. De uitspraken van de respondenten zijn schuin gedrukt. Tussen haakjes zijn de nummers van de stellingen gegeven en daarachter de geïdealiseerde factorscore voor die stelling.

Houding 1: daadkrachtig en strijdlustig

In de woorden van de wethouders met een voorkeur voor deze houding klinkt passie voor het vak. Het wethouderschap wordt gezien als een voorrecht. Het is veel meer dan alleen een baan: 'Je bent echt een boegbeeld, dus als je iets wil dan kan je dat najagen en proberen om het mogelijk te maken met inspiratie en visie.' Deze wethouders vinden het belangrijk om actief te zoeken naar opties en mogelijkheden om de bedreigende situatie te veranderen of onder controle te brengen (3, +3). Ze hebben vertrouwen in eigen kunnen en hebben geen moeite om te bepalen welke acties ze kunnen ondernemen (2, -2), variërend van 'een zoektocht naar de dader' tot het doen van aangifte 'alleen al om iets te kunnen doen'. In relatie tot de omgang met de bedreiging tonen zij zich strijdlustig en zoeken zij de confrontatie op (26, +3), bijvoorbeeld door elke avond de hond uit te laten in de

straat van de dader: 'Liever een confrontatie dan steeds over je schouder te moeten kijken.'

Regels en procedures ten aanzien van de omgang met de bedreiging zijn voor deze wethouders minder relevant. Wel vinden ze het belangrijk om te praten over de bedreiging en steun te zoeken bij mensen die ze vertrouwen (3, +3). Dat is voor deze wethouders meestal de burgemeester en/of de politie (1, +2). Daarbij gaat het niet alleen om het verkrijgen van instrumentele steun (wie betaalt de beveiliging van mijn huis), maar ook om het verkrijgen van emotionele steun. Deze wethouders hechten belang aan het analyseren en begrijpen van de situatie: 'Ik geloof erin dat we moeten zoeken; waarom doen mensen dit, wat zijn de onderliggende oorzaken?'

In de woorden van de wethouders met een voorkeur voor deze houding klinkt emotie ten aanzien van de situatie en de dader. Het gaat om opwinding, irritatie, boosheid, frustratie en onmacht: 'Het is anoniem en laf, dat maakt mij strijdbaar, maar je bent tegelijkertijd ook heel onmachtig.'

Maar ook humor: 'Ik dacht: oké er is er in ieder geval maar eentje die mij zo haat, stel je voor dat er nog eentje zou zijn, dus dat is wel een voordeel.'

De wethouders met een voorkeur voor deze houding zijn van mening dat ze zich onder invloed van een bedreiging niet laten verleiden tot afwijkend gedrag, zoals het beperken van de publieke optredens (9, -2) maar toch klinkt in de woorden van de wethouders een mogelijke verharding van opvattingen: 'Ik dacht: dat gaat niet gebeuren, dat doen we dus niet.'

Houding 1 heeft een eigenwaarde van 13,6 en verklaart 22% van de variantie in de Q-studie. Twaalf wethouders laden significant op deze houding; tien mannen en twee vrouwen. De gemiddelde leeftijd is 54 (53,9) jaar. Vier wethouders zijn lid van een lokale partij, drie wethouders zijn lid van de VVD. Twee wethouders zijn lid van PvdA, twee wethouders zijn lid van het CDA en een wethouder is lid van D66. Elf wethouders zijn werkzaam in een gemeente met 15.000 tot 59.999 inwoners. Alle wethouders zijn hoog opgeleid. De portefeuilles zijn divers.

Houding 2: kwetsbaar en bedachtzaam

De wethouders met een voorkeur voor deze houding zijn 'verbinders op inhoud'. Zij hechten waarde aan samenwerking en zijn kwaliteit- en klantgericht. Ze zien zichzelf in de eerste plaats als bestuurder en niet als politicus: 'Je zit hier tegenover een wethouder die geen politiek figuur is. Ik heb gewoon doelen uit te voeren.'

Ook in deze houding is er sprake van veel emoties en gevoelens met betrekking tot de bedreiging. Het verschil met houding 1 is het feit dat de emoties en gevoelens meer gericht zijn op de gevolgen van de bedreiging voor de wethouder (reputatieschade) en zijn omgeving en minder op de bedreiging of de bedreiger (zoals in houding 1). Richting het gezin voelen deze wethouders niet alleen bezorgdheid, maar ook een zekere mate van schuld (22, +2), omdat het gezin ongevraagd betrokken is geraakt bij de bedreigende situatie.

De wethouders met een voorkeur voor deze houding ten aanzien van de omgang met bedreigingen, zijn minder zeker over de te nemen acties en lijken zich – in

tegenstelling tot de wethouders die een voorkeur hebben voor de andere houdingen – meer te richten op hun omgeving voor een oplossing van de situatie (8, -2). Ook hier betreft dat in eerste instantie de burgemeester en/of de politie (1, +3). Deze wethouders vinden het belangrijk om tijd te nemen om de dingen op een rijtje te zetten (4, +2). Dat wil overigens niet zeggen dat men niets onderneemt. In deze houding spelen waarden en overtuigingen ten aanzien van het wethouderschap een belangrijke rol. Een wethouder is rationeel, zeker van zijn zaak en professioneel. De emoties die de bedreiging losmaakt, worden bij voorkeur niet getoond: 'Ik had emotie getoond en ik was thuis geweest. Ik had me kwetsbaar opgesteld en dat heb ik ervaren als een aanslag op mijn professionaliteit. Dat voelde niet goed, want ik wilde die kwetsbaarheid niet tonen, ik was een zakelijk wethouder en niemand maakte mij gek.'

Controle is een belangrijk woord voor deze wethouders: 'Ik houd van controle en opeens had ik geen controle meer.'

De bedreiging beïnvloedt het gevoel van controle: 'Het gebrek aan controle leidt tot twijfel. Je weet niet wat erachter zit, je gaat twijfelen; wat is er aan de hand, wat doe ik verkeerd? Dus je wordt heel onzeker. Je gaat twijfelen van wat moet ik nou.'

Deze wethouders geven, meer dan de wethouders in de andere houdingen, blijk van reflectief vermogen: 'Ik ben me scherper bewust geworden van wie ik ben. Dat ik niet wijk. Dat ik ook niet bang ben.'

Een ander: 'Ik heb geleerd. Ik denk nu dat als je praat en je emoties laat gaan dat dat helpt in het proces. Toen dacht ik: negeren, negeren die emoties. Nu weet ik dat als je het negeert, dan komt het toch ooit uit je lichaam.'

Deze wethouders zijn zich bewust van de mogelijke invloed van bedreigingen. Daarbij wordt nadrukkelijk onderscheid gemaakt tussen invloed op het proces en invloed op de uitkomst: 'Ik maak voor mezelf een onderscheid tussen de inhoud en de proceskant. Het doel stel ik niet ter discussie, maar de weg ernaar toe wel. Als een 10% of 20% kanteling ertoe bijdraagt dat de scherpe kantjes ervan af gaan, nou oké, dan wil ik dat zeker doen, dan wil ik dat aanwenden, maar de echte stuurmogelijkheid zit in de timing. Moet dat nu, kan dat later, moeten er tussenstappen in?'

Houding 2 heeft een eigenwaarde van 1,9 en verklaart 16% van de variantie in de Q-studie. Acht wethouders (allen mannelijk) laden significant op deze houding. De gemiddelde leeftijd is 59 (58,8) jaar. Eén wethouder is lid van een lokale partij, drie wethouders zijn lid van de VVD. Twee wethouders zijn lid van PvdA en twee wethouders zijn lid van het CDA. Zeven wethouders zijn werkzaam in een gemeente met 15.000 tot 59.999 inwoners. Eén wethouder is werkzaam in een gemeente met meer dan 100.000 inwoners. Zeven wethouders zijn hoog opgeleid. De portefeuilles zijn divers.

Houding 3: nuchter en aanvaardend

In de woorden van de wethouders met een voorkeur voor deze houding klinkt nuchterheid. Zij zien het wethouderschap als een beroep en zeker niet als een roeping. Ze hechten belang aan het feit dat ze zijn verkozen op basis van (bewezen)

capaciteiten en niet op basis van politieke standpunten en zijn daarin stelliger dan de wethouders met een voorkeur voor houding 2: 'Bestuurder is een echt vak en het zou à la België wat minder uit de politieke onzin gehaald moeten worden.'

Bij de wethouders met een voorkeur voor deze houding spelen emoties en gevoelens ten opzichte van de bedreiging, de bedreiger of de gevolgen van de bedreiging nauwelijks een rol van betekenis: 'Ik heb altijd geleerd: boosheid, opwinding enzovoort leidt niet altijd tot een beslissing die goed is voor de situatie. Je moet je eigen daarom ook niet opwinden.'

Bij deze wethouders speelt de bedreiging slechts een marginale rol. Er is geen frustratie (34, -2) of zorg over de reputatie (31, -2). Ze vinden het belangrijk om rustig de tijd te nemen om de zaken op een rijtje te zetten (4, +3) en verwachten dat de situatie zich vroeg of laat wel zal oplossen (18, +2): 'Het leven gaat door en ik ga me daar geen overdreven zorgen over maken. Ik vind dat wat ik doe goed is en daar gaat het eigenlijk om.'

Deze wethouders halen een keer diep adem en gaan door met hun werk. Ze menen dat het erbij hoort tegenwoordig (29, +3). Optimisme en relativeringsvermogen zijn belangrijk in deze houding: 'Ik probeer altijd optimistisch te blijven en relativeren ja daar ben ik een meester in.'

Regels en procedures worden, meer dan in de andere attitudes, belangrijk gevonden. Ook hier wordt de bedreiging meteen gemeld bij de burgemeester en de politie (1, +2), maar niet vanuit een behoefte aan steun of een klankbord, maar omdat dat nou eenmaal de procedure is. Wat opvalt in deze houding is het feit dat de stelling 'Als ik bedreigd word, zwijg ik daarover' (20, 0) niet nadrukkelijk wordt verworpen, zoals in de andere houdingen (respectievelijk -2 in houding 1 en -3 in houding 2).

De wethouders die worden geassocieerd met deze houding zijn zeker van hun zaak en zeker niet bereid om onder druk van een bedreiging een andere keuze te maken in relatie tot het verloop van het proces en de uitkomst van besluitvorming (5, -3): 'Ik probeer altijd weer terug te gaan naar de vraag: hoe doen we het normaal, bij iedereen? Dus ook hier, ongeacht de persoon. Het ergste is als mensen met een grote mond meer kunnen bereiken dan een ander.'

Houding 3 heeft een eigenwaarde van 2,5 en verklaart 14% van de variantie in de Q-studie. Negen wethouders (allen mannelijk) laden significant op deze houding. De gemiddelde leeftijd is 58 (57,6) jaar. Twee wethouders zijn lid van een lokale partij, twee wethouders zijn lid van de VVD. Een wethouder is lid van PvdA en vier wethouders zijn lid van het CDA. Vijf wethouders zijn werkzaam in een gemeente met 15.000 tot 59.999 inwoners. Drie wethouders zijn werkzaam in een gemeente met meer dan 100.000 inwoners. Alle wethouders zijn hoog opgeleid en ook hier zijn de portefeuilles divers.

In houding 1 en houding 2 wordt een voorkeur uitgesproken voor het gebruik van betrokken copingstrategieën. In houding 3 gaat de voorkeur uit naar een combinatie van betrokken en onthechtende strategieën. In houding 1 wordt het besluitvormingsproces gedomineerd door emotie, terwijl in houding 2 zowel emotie als ratio een plaats heeft in het proces van besluitvorming. In houding 3 wordt het

proces gedomineerd door ratio. Alle wethouders (dus ook de wethouders die worden geassocieerd met houding 3) geven blijk van positieve emoties. Men is trots, omdat de bedreiging geen vat op ze heeft gekregen, opgelucht omdat er uiteindelijk niets is gebeurd, blij als de situatie wordt opgelost en er wordt gesproken over persoonlijke groei.

Vijf Q-sorts zijn confounded en één Q-sort is niet-significant. Confounded wil zeggen dat de Q-sort op meerdere factoren significant laadt. Een niet-significante Q-sort laadt op geen enkele factor significant (Brown, 1980). De correlatie tussen de factoren is redelijk hoog. De meest waarschijnlijke verklaring hiervoor is het feit dat er veel uitspraken zijn waar de meeste respondenten neutraal of negatief (past minst bij mij) op reageren. Dat bleek ook uit de eerste grove selectie die de respondenten in de Q-sort maken. Daarbij belande gemiddeld driekwart van de stellingen op de stapel 'neutraal' of de stapel 'past minst bij mij'. De hoge mate van zelfbeoordeling kan hier een rol spelen, maar ook de kwaliteit van het concours. Hoewel het concours grotendeels is samengesteld op basis van literatuur over coping en uitspraken uit gesprekken met bestuurders, kan de formulering van de stellingen hebben geleid tot een hoge correlatie.

6 Invloed van de bedreiging; privé en in de taakuitoefening

Tijdens de interviews spreken de wethouders uitgebreid over de invloed van de bedreiging in de privésfeer. Dat geldt niet voor de invloed in de zakelijke sfeer. Er lijkt sprake van enige terughoudendheid en mogelijke invloed wordt veralgemeniseerd, waarbij veel respondenten kiezen voor formuleringen in de trant van: 'zou kunnen', 'ik kan me voorstellen dat'. De invloed op de privésfeer is ingrijpend. Een respondent vertelt dat zijn partner 'na drie aanslagen op het huis' niet meer in de huiskamer op de bank durft te zitten. Een ander vertelt over zijn vrouw die besluit haar meisjesnaam aan te nemen om de associatie met de negatieve publiciteit rondom haar man te beperken. Weer een ander beschrijft hoe kleine dingen ten gevolge van de bedreiging het dagelijks leven gaan beïnvloeden: 'En het bizarre is dat je eigenlijk, of dat ik in eerste instantie, niet door had hoe het er toch inhakt. En dat had meer te maken met dat het thuis was. Mijn gezin ging zich raar gedragen. Mijn man kreeg Bokito-gedrag. Ik heb twee kinderen – jongens – die als er aangebeld werd, waar je vroeger gewoon de deur opentrekt zonder dat je daar bij nadenkt eigenlijk, nu werd eerst gekeken van: wie staat er aan de deur? Als ik 's avonds naar een vergadering moest, dan zeiden die kinderen: 'Zal ik eventjes meelopen?''

Soms wordt een heel gezin tijdelijk elders ondergebracht en wordt het huis (permanent) beveiligd met zichtbare en onzichtbare middelen. De meeste wethouders zijn positief over dergelijke maatregelen: 'Ik heb een halfjaar politie voor de deur gehad en dag en nacht camera's. Maar ja het lastigste is, en dat vind ik echt, dat mijn gezin daar last van heeft. Ik heb daar zelf geen last van. Sterker nog, ik vond het eigenlijk wel veilig. Ik dacht: oh daar zijn ze weer de politie. Dat geeft toch een veilig gevoel.'

Maar niet iedereen stelt prijs op dergelijke maatregelen: ‘Tot het verzoek van de OVJ, we gaan een bewaking voor je deur zetten met zo’n container. Ja – dat gaat niet gebeuren. Gaat alle grenzen over. Dat gaan we niet doen. Dan stop ik, weet je, was ook mijn reactie: als dit het gaat worden, ja... dan, waar zijn we dan mee bezig?’

Over het algemeen raakt het de respondenten dat de gezinsleden op negatieve wijze worden geconfronteerd met de carrièrekeuze van hun partner of ouder: ‘Je bent als wethouder gewend om in de wind te staan en of die wind nou heel hard is, of scherp, of dat er steentjes in zitten daar ben je op voorbereid. Je hoeft het niet te accepteren, maar je weet wel dat het kan gebeuren. Dat het bij die functie meekomt. Maar je gezin heeft nergens voor gekozen, die hebben niet gekozen om die baan te accepteren.’

Ook wordt gesproken over de invloed op het persoonlijk functioneren, zoals een toegenomen alertheid en achterdocht: ‘Het is wel zo dat je, en dat doe ik nog steeds, scherp, scherper om je heen kijkt. Wat gebeurt er allemaal? Met auto’s en met volk. En ja, die tik heb je wel overgehouden.’

Tevens wordt melding gemaakt van lichamelijke effecten als gevoelens van onrust, invloed op de nachtrust en gewichtsafname: ‘Ik ben tien kilo afgevallen in die tijd, dus toen was ik een beetje zwaarder. Dat heb ik wel compleet onderschat.’ Bij één respondent heeft de bedreiging ertoe geleid dat hij, onder druk van zijn vrouw, is afgetreden en heeft moeten bedanken voor alle publieke functies die hem nadien werden aangeboden: ‘Mijn vrouw wilde absoluut niet dat ik nog een publieke functie zou gaan doen. Die heeft er best wel mee geleden.’

Naast de gevolgen van de bedreiging in de privésfeer zijn er aanwijzingen voor invloed op het proces en de uitkomst van besluitvorming. Er lijkt sprake van een versturende invloed op het denken: ‘Het maakt je onrustig. Dus als je het hebt over beïnvloedt het je besluitvorming? Ja; of in positieve zin of in negatieve zin, maar daar kun je niet onderuit.’

En er wordt gesproken over de vertragende werking op het proces: ‘Ik zeg niet dat dingen niet vertraagd zijn geworden, want dat is wel zo.’

Inhoudelijk zijn er twee patronen te onderscheiden. Een aantal bedreigde wethouders lijkt strijdustig en in sommige dossiers lijkt sprake van verharding van opvattingen en optreden: ‘Want ik werd er ook vastberaden van: dat speelveldje gaat er dus godverdomme komen.’

Maar het tegenovergestelde komt ook voor. Sommige wethouders nemen een voorzichtiger houding aan, waarbij alle consequenties bij voortduring worden afgewogen. In twee gevallen lijkt sprake van een aangepast besluit: ‘Zijn gedrag heeft wel effect gehad. Er is een maatwerktraject opgezet. Zijn schreeuw om aandacht is gehonoreerd.’

Van de 35 respondenten zijn slechts 11 respondenten overtuigd van het feit dat de bedreiging geen invloed heeft gehad op de besluitvorming, noch op het proces, noch op het besluit: ‘En in geen enkele vorm zijn besluiten die ik daarna genomen heb, die zijn op geen enkele wijze beïnvloed door dit incident.’

Reputatieschade

Een bijzondere invloed die wordt gemeld, is de zogenoemde reputatieschade. Deze categorie heeft niet alleen betrekking op de wethouder als privépersoon, maar ook op het zakelijk functioneren van de wethouder en het wethouderschap in het algemeen. Privé ervaart de wethouder een aantasting van zijn integriteit: ‘Mensen die je op straat aan gaan spreken van wat heb ik nou gehoord, ben je al eens veroordeeld geweest? Vanwege een inbraak?’

Zakelijk gezien maakt het de wethouder ongeloofwaardig: ‘Je bent niet meer geloofwaardig. Alles wat je zegt, wordt in twijfel getrokken.’

Bij vier wethouders die hebben deelgenomen aan het onderzoek heeft de bedreigende situatie geleid tot reputatieschade en een (gedwongen) afscheid. Dat na veel media-aandacht en de conclusie dat hun geloofwaardigheid zodanig was aangetast, dat zij hun functie niet langer konden vervullen. Een aantal wethouders heeft moeite om na het wethouderschap de draad weer op te pakken. Met name omdat de aantijgingen voor eenieder tot in lengte van dagen zichtbaar zijn op het internet: ‘Een raadslid zei dat ik een financieel gewin had bij de realisatie. Dat staat dan in de krant, hè. Staat gewoon in de krant hè? Kan ik niet meer terugdraaien tegenwoordig hè. Je bent voor je leven getekend. Dus als ik kijk naar mijn carrièreontwikkeling, kan ik zeggen van: “Ik ben alles kwijtgeraakt”.’

7 Conclusie

De hoofdvraag in deze studie luidde: Hoe percipiëren wethouders bedreigingen en wat is de invloed van bedreigingen op het proces en de uitkomst van besluitvorming? Vanuit de Q-methodologie zijn drie houdingen te onderscheiden in de omgang met bedreigingen: 1) ‘daadkrachtig en strijdlustig’, 2) ‘kwetsbaar en bedachtzaam’ en 3) ‘nuchter en aanvaardend’. In houding 1 is sprake van negatieve emoties ten aanzien van de bedreiging en de dader en heeft men een voorkeur voor het gebruik van betrokken copingstrategieën zoals het aanpakken van het probleem en het reguleren van de emoties. In houding 2 is sprake van negatieve emoties en gevoelens, maar deze betreffen vooral de mogelijke gevolgen van de bedreiging. Men heeft een voorkeur voor het gebruik van betrokken copingstrategieën, zoals het zoeken naar sociale en instrumentele steun. In houding 3 ligt de nadruk op acceptatie van het feit dat bedreigingen plaatsvinden. Er wordt nauwelijks gesproken over emoties en gevoelens, niet met betrekking tot de dader of de situatie en ook niet met betrekking tot de mogelijke gevolgen van de situatie. Men heeft een voorkeur voor het gebruik van onthechtende copingstrategieën, zoals vermijding en ontkenning in combinatie met betrokken coping in de vorm van instrumentele steun. In alle houdingen (ook in houding 3) is sprake van positieve gevoelens in relatie tot de omgang met de bedreiging. Het gaat daarbij om gevoelens van trots, opluchting en persoonlijke groei.

Over de invloed van bedreigingen zijn de respondenten duidelijk. Het merendeel (24 van de 35) denkt dat bedreigingen niet alleen het proces, maar ook de uitkomst van besluitvorming beïnvloeden. Bij de wethouders met een voorkeur voor

houding 1 en 2 is sprake van zowel een versterking van overtuigingen en een verharding van opvattingen als van een toenemende mate van voorzichtigheid, waarbij alle mogelijke scenario's en consequenties uitvoerig worden gewogen. De gepercipieerde bedreiging heeft niet alleen invloed op het proces van besluitvorming, maar ook in de privésfeer ervaren wethouders effecten op het gezin, de geestelijke en fysieke gezondheid en de interactie met de omgeving.

De gepercipieerde bedreigingen zijn veelal instrumenteel van aard, vinden plaats in de privésfeer van de wethouder en variëren van scheldkanonnades tot fysiek geweld. Anonieme bedreigingen zonder doel die worden geuit in de privésfeer van de wethouder worden als meest bedreigend gepercipieerd. Verbaal geweld (categorie I) wordt over het algemeen gezien als zorgelijk, maar niet per se als bedreigend en wordt meestal niet gemeld. In deze studie lijken de incidenten waarin sprake is van verbaal geweld deel uit te maken van een reeks van incidenten waarbij vaak niet alleen de wethouder maar ook de ambtelijke organisatie betrokken is. Het is de cumulatie van incidenten die er uiteindelijk toe leidt dat een gevoel van 'dreiging' ontstaat.

De bedreigingen komen meestal van eenlingen, maar ook wel vanuit groepen. In een enkel geval lijkt er sprake van een bedreiger met een criminele achtergrond.

8 Reflectie

De in deze bijdrage besproken data zijn verzameld met behulp van Q-methodologie en semigestructureerde interviews. De Q-methodologie maakte het mogelijk om de houding ten aanzien van de omgang met de bedreiging te bestuderen en daarbij dicht bij hun beleving te blijven. De wethouders kregen een stimulus aangeboden (stellingen) en hun werd gevraagd deze stellingen te rangschikken op basis van instemming. Na afloop van de rangschikking werd gevraagd de emoties, gevoelens en gedragingen te beschrijven. Een beperking daarbij was dat er in sommige gevallen veel tijd zat tussen het incident en de interviews, waardoor de reconstructie moeizaam verliep. Dit stelt de betrouwbaarheid van de reconstructie aan de orde, aangezien psychologische studies elkaar tegenspreken over de betrouwbaarheid van getuigenverklaringen. In deze studie gaat het met name over de beleving van de respondenten en deze krijgt een plaats in het zogenoemde episodisch geheugen, dat door Tulving (2002) als volgt werd omschreven: *'Episodic memory is oriented to the past in a way in which no other kind of memory, or memory system, is. It is the only memory system that allows people to consciously re-experience past experiences.'* Episodische herinneringen concentreren zich initieel in de hippocampus en worden vervolgens opgeslagen in de neocortex. Van daaruit kunnen ze ook weer worden opgeroepen (Masting, 2018). Het spelelement van de Q-sort werkte drempelverlagend in het contact met de wethouders. Het merendeel van de respondenten was positief over de Q-sort. Slechts één van de wethouders vond de gekozen vorm 'onzinnig' en weigerde de Q-sort uit te voeren.

Hoewel de gekozen methodieken zeker hebben bijgedragen aan de directe interactie met de wethouders, kennen de gekozen methoden ook beperkingen. Zo zijn de

resultaten volgend uit een Q-methodologische studie niet bedoeld om generaliseerbaar te zijn. De hier gepresenteerde resultaten kunnen echter wel dienen als exemplarische voorbeelden van de omgang met bedreigingen. De beperkte omvang van de studie en de selectie van de onderzoekspopulatie kunnen ook als een beperking worden gezien. Het aantal vrouwen dat heeft geparticipeerd in het onderzoek is beperkt en niet representatief voor het aantal vrouwelijke wethouders in ons land. Gezien het feit dat dit (voor zover bekend) de eerste exploratieve studie is naar dit onderwerp is toekomstig onderzoek middels een gestandaardiseerde methodiek wenselijk.

Literatuur

- Adams, S., T. Hazelwood, N. Pitre, T. Bedars en S. Landry (2009) Harassment of members of parliament and the legislative assemblies in Canada by individuals believed to be mentally disordered. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 20(6), 801-814.
- Ajzen, I. (1991) The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Akhtar-Danesh, N., A. Baumann en L. Cordingley (2008) Q-Methodology in nursing research: a promising method for the study of subjectivity. *Western Journal of Nursing Research*, 30(6), 759-773.
- Berveling, J. (1994) *Het stempel op de besluitvorming: macht, invloed en besluitvorming op twee Amsterdamse beleidsterreinen* [S.l.]: [S.n.].
- Blascovich, J., M.D. Seery, C.A. Mugridge, R.K. Norris en M. Weisbuch (2004) Predicting athletic performance from cardiovascular indexes of challenge and threat. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(5), 683-688.
- Boeije, H. (2005) *Analyseren in kwalitatief onderzoek, denken en doen*. Amsterdam: Boom.
- Bouwmeester, J., M. Holzman, N. Löb, M. Abraham en O. Nauta (2016) *Monitor Integriteit en Veiligheid Openbaar Bestuur 2016*. Hoorn: I&O Research.
- Bovenkerk, F. (2005) *Bedreigingen in Nederland*. Amsterdam: Augustus.
- Bovens, M., P. 't Hart, M. van Twist, L. Tummers, M. van der Steen en C. van den Berg (2017) *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Boogers, M.J.G.J.A. en J.J.C. van Ostaaijen (2009) *Who is the boss in Oss: Power Structures in Local Governance Networks of a small Dutch City*. Tilburg: Tilburg School of Politics and Public Administration.
- Brown, S.R. (1980) *Political subjectivity: application of Q methodology in political science*. New Haven, CT: Yale University. Calhoun.
- Brown, S.R. (1993) A primer on Q methodology. *Operant Subjectivity*, 16(3/4), 91-138.
- Calhoun, F.S. (1998) *Hunters and howlers: Threats and violence against federal judicial officials in the United States, 1789-1993*. Arlington, Va.: U.S. Dept. of Justice, U.S. Marshals Service.
- Connor-Smith, J.K., B.E. Compas, M.E. Wadsworth, A.H. Thomsen & H. Saltzman (2000) Responses to stress in adolescence: measurement of coping and involuntary stress responses. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(6), 976-992.
- Connor-Smith, J.K. en C. Flachsbart (2007) Relations between personality and coping: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1080-1107.
- Delahajj, R. en A.W. Gaillard (2008) Individual differences in performance under acute stress. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting* (Vol. 52, p. 965-969). New York: Sage Publications.

- Dietz, P.E., D.B. Matthews, D.A. Martell, T.M. Stewart, D.R. Hrouda en J. Warren (1991a) Threatening and otherwise inappropriate letters to members of the United States Congress. *Journal of Forensic Sciences*, 36(5), 1445-1468.
- Dietz, P.E., D.B. Matthews, C. Van Duyn, D.A. Martell, D.H. Parry, T. Stewart en J.D. Crowder (1991b) Threatening and otherwise inappropriate letters to Hollywood celebrities. *Journal of Forensic Sciences*, 36, 185-209.
- Dziopa, F. en K. Ahern (2011) A systematic literature review of the applications of Q technique and its methodology. *Methodology*, 7(2), 39-55.
- Every-Palmer, S., J. Barry-Walsh en M. Pathé (2015) Harassment, stalking, threats and attacks targeting New Zealand politicians: A mental health issue. *The Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 49(7), 634-641.
- Exel, N.J.A. van en G. de Graaf (2005) Q methodology: A sneak preview. Geraadpleegd op <https://qmethod.org/category/resources/introductions>.
- Exel, J. van en G. de Graaf (2015) *Nieuwsgierig naar meningen of visies? Gebruik Q-methodologie!*. Geraadpleegd op: www.PlatformPraktijkontwikkeling.nl. Utrecht: WOSO.
- Fein, R.A. en B. Vossekuil (2000) *Protective intelligence and threat assessment investigations: A guide for state and local law enforcement officials*. Washington, DC: U.S. Department of Justice.
- Felson, M. en R.V. Clarke (1998) *Opportunity makes the thief: Practical theory for crime prevention*. London: Home Office/Research, Development and Statistics RDS.
- Folkman, S. en R.S. Lazarus (1985a) If it changes it must be a process: study of emotion and coping during three stages of a college examination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48(1), 150-170.
- Folkman, S. en R.S. Lazarus (1985b) *Manual for the Ways of Coping Questionnaire*. Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.
- Gaillard, A.W.K. (2008) Concentration, Stress and Performance. In: P.A. Hancock en J.L. Szalma, *Performance under Stress* (p. 59-75). Aldershot, UK: Ashgate Publishing.
- Hampel, P. en F. Petermann (2005) Age and gender effects on coping in children and adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 73-83.
- Hoffmann, J., J.R. Meloy, A. Guldemann en A. Ermer (2011) Attacks on German public figures, 1968-2004: warning behaviours, potentially lethal and non-lethal acts, psychiatric status, and motivations. *Behavioral Sciences and the Law*, 29, 155-179.
- Hoffmann J., J.R. Meloy en L. Sheridan (2013) Contemporary research on stalking, threatening, and attacking public figures (p. 60-177). In: J.R. Meloy en J. Hoffmann (red.), *International Handbook of Threat Assessment*. New York: Oxford University Press.
- James D.V, F.R. Farnham en S.P. Wilson (2013) The fixated threat assessment centre (p. 299-320). In: J.R. Meloy en J. Hoffmann (red.), *International Handbook of Threat Assessment*. New York: Oxford University Press.
- James, D.V., P.E. Mullen, J.R. Meloy, M.T. Pathé, L. Preston, B. Darnley, F.R. Farnham en M.J. Scalora (2010) Stalkers and harassers of British Royalty: an Exploration of proxy behaviours for violence. *Behavioral Sciences and the Law*, 29(1), 64-80.
- Janis, I.L. en L. Mann (1977) *Decision making: A psychological analysis of conflict, choice and commitment*. New York: The Free Press.
- Johnson, E.J. en A. Tversky (1983) Affect, generalization, and the perception of risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 20-31.
- Lazarus, R.S. (1966) *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill.
- Lazarus, R.S. (1993) *From Psychological Stress to the Emotions: A History of Changing Outlooks*. Berkeley, CA: Department of Psychology, University of California.
- Lazarus, R.S. en E. Alfert (1964) Short-circuiting of threat by experimentally altering cognitive appraisal. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 69(2), 195-205.

Wethouders in de frontlijn: een studie naar de perceptie van en de omgang met persoonlijke bedreigingen

- Lazarus, R.S. en S. Folkman (1984) *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Mandel, D.R. (2010) Predicting blame assignment in a case of negligent harm. *Mind & Society*, 9(1), 5-17.
- Mann, L., P. Burnett, M. Radford en S. Ford (1997) The Melbourne Decision Making Questionnaire: An instrument for measuring patterns for coping with decisional conflict. *Journal of Behavioral Decision Making*, 10(1), 1-19.
- Mastin, L. (2018) Episodic & Semantic Memory. In: The Human Memory. Geraadpleegd op 6-7-2018 via www.human-memory.net/types_episodic.html.
- Meloy, J.R., D.V. James, F.R. Farnham, P.E. Mullen, M. Pathé, B. Darnley en L. Preston (2004) A research review of public figure threats, approaches, attacks, and assassinations in the United States. *Journal of Forensic Sciences*, 49(5), 1086-1093.
- Mohandie, K., J.R. Meloy, M.G. McGowan en J. Williams (2006) The RECON typology of stalking: Reliability and validity based upon a large sample of North American stalkers. *Journal of Forensic Sciences*, 51(1), 147-155.
- Mullen, P.E., M. Pathe en R. Purcell (2009). *Stalkers and their victims* (2nd ed.) New York: Cambridge press.
- Naeye, J. en R.T.A. Bleijendaal (2008) *Agressie en geweld tegen politiemensen*. Den Haag: Reed Business.
- Nijdam, M.J., M. Olf, M. de Vries, W.J. Martens en P.B.R. Gersons (2008) *Psychosociale effecten van dreiging en beveiliging*. Den Haag: Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb).
- Olf, M., W. Langeland en B.P.R. Gersons (2005b) The psychobiology of PTSD: coping with trauma. *Psychoneuroendocrinology*, 30(10), 974-982.
- Pathé, M., J. Phillips, E. Perdacher en E. Heffernan (2014) The harassment of Queensland Members of parliament: A mental health concern. *Psychiatry, Psychology and Law*, 21(4), 577-584.
- Peters, K. (2013) Wie heeft de macht op lokaal niveau? Geraadpleegd via www.klaartjepeters.nl.
- Ploeg, J.D. van der (2013) *Stress bij kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Purcell, R., M. Pathe en P.E. Mullen (2004) Editorial: When do repeated intrusions become stalking?. *Journal of forensic psychiatry and psychology*, 15, 571-583.
- Reussing, G.H. (1996) *Politiek-ambtelijke betrekkingen en het beginsel van de machtenscheiding*. Twente: Universiteit Twente.
- Roth, S. en L.J. Cohen (1986) Approach, Avoidance, and Coping with Stress. *American Psychologist*, 41, 813-819.
- Rothbaum, F., J.R. Weisz en S.S. Snyder (1982) Changing the World and Changing the Self: A Two-Process Model of Perceived Control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 5-37.
- Rottenstreich, Y. en C.K. Hsee (2001) Money, kisses, and electric shocks: on the affective psychology of risk. *Psychological Science*, 12(3), 185-190.
- Scalora, M.J., J.V. Baumgartner en G.L. Plank (2003) The relationship of mental illness to targeted contact behaviour toward state government agencies and officials. *Behavioral Sciences and the Law*, 21, 239-249.
- Skinner, E.A., K. Edge, J. Altman en H. Sherwood (2003) Searching for the structure of coping: a review and critique of category systems for classifying ways of coping. *Psychological Bulletin*, 129(2), 216-269.
- Spirito, A., L.J. Stark en C. Williams (1988). Development of a brief coping checklist for use with pediatric populations. *Journal of Pediatric Psychology*, 13, 555-574.

Diana Marijnissen & Emile Kolthoff

- Staw, B.M., L.E. Sandelands en J.E. Dutton (1981) Threat-rigidity effects in organizational behaviour: A multilevel analysis. *Administrative Science Quarterly*, 26, 501-524.
- Stephenson, W. (1953) *The study of behavior: Q-technique and its methodology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tulving, E. (2002) Episodic Memory: From Mind to Brain. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 1-25.
- Tummers, L.G., V.J.J.M. Bekkers, E. Vink en M. Musheno (2015) Coping During Public Service Delivery: A Conceptualization and Systematic Review of the Literature. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(4), 1099-1126.
- Vulperhorst, L. (red.) (2010) *Praktische dromers – Over het vak van wethouder*. Amsterdam: Van Gennep.
- Winter, H., N. Woestenburg, N. Struiksma, C. Akerboom en C. Boxum (2017) *Criminele beïnvloeding van het lokale openbaar bestuur*. Groningen: Pro Facto.